

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจและสังคมของโลกเป็นไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ อันเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมระดับโลกที่มีผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของประชาคมโลกในทุกๆด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคม การเมืองการปกครอง กฎหมาย เทคโนโลยี และวัฒนธรรมโดยที่ผลกระทบของโลกาภิวัตน์ต่อวิถีการดำรงชีวิตของประชาคมโลก สามารถแยกออกเป็นสองแนวทาง คือในทางบวกโลกาภิวัตน์จะทำให้เกิดการส่งเสริมปัจจัยทางการค้า การลงทุน เทคโนโลยีระบบการผลิตข้ามพรมแดน และการแพร่สะพัดของระบบข้อมูลข่าวสารซึ่งทำให้ประชาคมโลกมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันและกันมากยิ่งขึ้นและยังทำให้เกิดนโยบายและสถาบันต่างๆที่เอื้ออำนวยต่อการให้ความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจของประเทศต่างๆทั่วโลกทั้งในระดับทวิ และพหุภาคี อาทิมาตรฐานการใช้แรงงาน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมการควมรวมกิจการ รวมทั้งข้อตกลงว่าด้วยการพิทักษ์ทรัพย์สินทางปัญญาสำหรับในทางลบโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดการครอบงำโลกทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของประเทศที่พัฒนาแล้วหรือประเทศมหาอำนาจโดยใช้ความได้เปรียบที่เหนือกว่าทางด้านความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและอำนาจทางด้านเศรษฐกิจ จนทำให้ประเทศที่กำลังพัฒนาและด้อยพัฒนาหมดความสามารถในการแข่งขันในที่สุด

ระบบเศรษฐกิจในปัจจุบันมีการพึ่งพาเทคโนโลยีมากขึ้นในทุกๆระดับซึ่งประเทศที่พัฒนาแล้วจะเป็นผู้ครอบครองเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพสูงกว่าประเทศที่กำลังพัฒนาหรือประเทศด้อยพัฒนาที่ไม่สามารถมีเทคโนโลยีเป็นของตนเองประเทศกำลังพัฒนาหรือประเทศด้อยพัฒนาเหล่านั้นต่างก็มีความจำเป็นต้องพึ่งพาเทคโนโลยีต่างๆเพื่อการพัฒนาประเทศ ทำให้ต้องนำทรัพยากรต่างๆที่ตนเองมีอยู่มาแลกกับการนำเข้าเทคโนโลยีที่ทันสมัยอำนาจในการต่อรองทางการค้าระหว่างประเทศจึงตกอยู่กับประเทศที่ครอบครองเทคโนโลยีทำให้เกิดการพัฒนาที่ไม่เท่าเทียม กล่าวคือประเทศด้อยพัฒนาที่ไม่มีเทคโนโลยีเป็นของตนเองมีสถานะเป็นเพียงประเทศที่เป็นฐานการผลิต เนื่องจากมีทรัพยากรทางการผลิตราคาถูก ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติ ที่ดิน แรงงาน ฯลฯอีกทั้งยังไม่มีกฎหมายที่ให้การคุ้มครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมหรือยังขาดการบังคับใช้

อย่างเป็นทางการเหล่านั้นถูกใช้ไปเพื่อรองรับการขยายตัวของเศรษฐกิจของประเทศเจ้าของเทคโนโลยีแต่สิ่งที่เกิดขึ้นหลังจากการเข้ามาลงทุนของประเทศมหาอำนาจทางเทคโนโลยี คือ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมส่งผลให้คุณภาพชีวิตของประชาชนในประเทศตกต่ำซึ่งเป็นผลมาจากการขาดจิตสำนึกและความรับผิดชอบในเรื่องของสิ่งแวดล้อมของประเทศผู้ผลิตดังนั้นเมื่อการใช้เทคโนโลยีเป็นไปเพื่อตอบสนองความได้เปรียบในเชิงการแข่งขันในด้านการค้าระหว่างประเทศโดยมิได้คำนึงถึงในเรื่องของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์เป็นสำคัญก็ทำให้เกิดการกระจุกตัวของความมั่งคั่งในหมู่ประเทศเจ้าของเทคโนโลยีแต่กลับทำให้ประเทศที่ด้อยพัฒนาตกอยู่ในสถานะด้อยพัฒนาต่อไป(วรรณพงษ์ และดร.อนันต์ ลัทธินทชัย, 2550)

ประเทศไทยถือเป็นประเทศที่กำลังพัฒนาประเทศหนึ่งที่มีความต้องการพึ่งพาเทคโนโลยีในการพัฒนาประเทศสูง การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญในระบบเศรษฐกิจเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ จนทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากร ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในประเทศซึ่งได้ประสบอยู่ในปัจจุบัน กล่าวคือ การขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้ภาคการผลิตหดตัว เนื่องจากราคาปัจจัยการผลิตสูงขึ้น ส่งผลให้ราคาสินค้าและบริการในชีวิตประจำวันสำหรับประชาชนมีราคาสูงขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และเป็นเช่นนี้อย่างต่อเนื่อง ประชาชนบางกลุ่มเลือกที่จะลดการบริโภคหรือไม่บริโภคสินค้าและบริการบางชนิด เพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายของตนทั้งที่เป็นสินค้าและบริการที่จำเป็น เช่น การรักษาพยาบาลสำหรับผู้มีรายได้น้อย โดยผู้ที่มีรายได้น้อยจะเลือกรักษาเฉพาะโรคที่มีสิทธิการรักษาที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐบาล อาทิ บัตรทอง เป็นต้น แต่เนื่องจากสิทธิการรักษาดังกล่าวไม่ได้ครอบคลุมการรักษาบางชนิด ทำให้ผู้มีรายได้น้อยไม่สามารถเข้าถึงการรักษาพยาบาลในบางกลุ่มโรคได้ ทำให้เกิดการเจ็บป่วยเรื้อรัง ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของตนเองและครอบครัวอย่างเด่นชัด เป็นต้น

“แรงงานนอกระบบ” ในประเทศไทยเกิดขึ้นจากการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศจากภาคเกษตรที่แต่เดิมเน้นการทำเกษตรเพื่อยังชีพ ต่อมาเมื่อสภาพแวดล้อมได้เปลี่ยนไปตามปัจจัยต่างๆทางเศรษฐกิจที่เน้นการผลิตเพื่อการค้า การส่งออก ส่งผลให้เกิดแรงงานในภาคอุตสาหกรรมมากขึ้นเรื่อยๆ พร้อมกับการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรในอัตราที่สูง ประกอบกับนโยบายทางเศรษฐกิจของรัฐบาลที่เน้นการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมเป็นหลัก ทำให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคการเกษตรมาสู่ภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น เป็นสาเหตุให้เกิดแรงงานนอกระบบ ซึ่งหมายถึง แรงงานที่อยู่ในภาคเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ ไม่มีโครงสร้างชัดเจน ขาดสวัสดิการ ไม่ได้รับสิทธิคุ้มครองจากประกันสังคม ตามกฎหมายแรงงาน รวมถึงไม่สามารถเข้าถึง

บริการของรัฐได้ โดยสำนักงานเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้จำแนกประเภทของแรงงานนอกระบบเป็น 4 กลุ่ม (นฤมลนิราทร ,2550) ได้แก่

1. กลุ่มการผลิต เช่น เกษตรกรรายย่อย แรงงานรับจ้างภาคเกษตร ผู้รับงานมาทำที่บ้าน ผู้รับจ้างรายย่อย ธุรกิจระดับครัวเรือน ธุรกิจชุมชน ผู้ประกอบอาชีพอิสระ
2. กลุ่มการค้าและบริการ ได้แก่ หาบเร่ แผงลอย การรับซื้อของเก่า
3. กลุ่มบริการขนส่ง เช่น มอเตอร์ไซค์รับจ้าง รถตู้โดยสาร รถแท็กซี่
4. กลุ่มกิจกรรมภาคครอบครัว เช่น การทำงานบ้าน การดูแลคนชรา

องค์กรแรงงานระหว่างประเทศ สำนักงานแรงงานระหว่างประเทศ และสำนักงานประกันสังคม (2547) ได้ทำการศึกษาสถานประกอบการในเศรษฐกิจภาคนอกระบบ พบว่ามีปัจจัยสนับสนุนมากมายที่ทำให้เกิดแรงงานนอกระบบเพิ่มขึ้น ได้แก่ 1) วิกฤตเศรษฐกิจซึ่งส่งผลให้ตลาดแรงงานตึงตัว มีการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและลดขนาดสถานประกอบการ ทำให้คนงานถูกปลดออกจำนวนมากและเคลื่อนย้ายเข้าสู่เศรษฐกิจนอกระบบ 2) สภาพความยากจนของประชากรโดยเฉพาะแรงงานในภาคเกษตร ซึ่งเป็นแรงงานนอกระบบของไทย มีสัดส่วนสูงที่สุดถึง 13 ล้านคน (ประมาณร้อยละ 42 ของแรงงานทั้งหมด)และมีสัดส่วนความยากจนสูงที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับอาชีพอื่น 3) ปัจจัยด้านประชากรอันเนื่องมาจากการเติบโตของกำลังแรงงาน ทำให้มีแรงงานส่วนเกินมากขึ้นโดยเฉพาะแรงงานในชนบท ทำให้มีการย้ายแรงงานจากภาคเกษตรในชนบทเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจนอกระบบในเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะแรงงานสตรีและเด็ก 4) โลกาภิวัตน์ แม้ว่าโลกาภิวัตน์มีผลด้านดีต่อธุรกิจข้ามชาติและธุรกิจที่สามารถปรับตัวได้อย่างรวดเร็วแต่โลกาภิวัตน์ก็ผลักดันให้ธุรกิจมีการแข่งขันสูงจึงส่งเสริมให้ธุรกิจผลักดันคนงานในระบบไปสู่การจ้างงานนอกระบบเพื่อลดต้นทุนการผลิตให้ต่ำลงทำให้ธุรกิจต้องปรับเปลี่ยนการจ้างงานไปจ้างคนงานชั่วคราวหรือคนงานรายวันที่ไม่มีหลักประกันการทำงานคนงานนอกระบบจึงอยู่ในฐานะผู้รับเหมาช่วงงานหรือรับงานไปทำที่บ้านไม่มีการกำหนดค่าจ้างขั้นต่ำหรือผลประโยชน์ทดแทน นอกจากนี้โลกาภิวัตน์ยังนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงจากการประกอบอาชีพอิสระที่มั่นคงไปเป็นการประกอบอาชีพอิสระที่เสี่ยงต่อความมั่นคงด้านรายได้ หรือเป็นผู้ค้าขายเล็กๆ น้อย 5) การขยายตัวของธุรกิจที่มี “ความชำนาญพิเศษที่ยืดหยุ่น” แทนที่จะใช้แรงงานปกติในสถานประกอบการขนาดใหญ่เพียงแห่งเดียวก็มีการขยายบริษัทให้มากขึ้น มีการกระจายการผลิตและการบริหารจัดการโดยกระจายไปตามทำเลต่าง ๆ เพื่อลดค่าใช้จ่ายและส่งเสริมการแข่งขันทำให้มีการจัดจ้างแรงงานนอกระบบที่มีความยืดหยุ่นมากกว่า และไม่มีมาตรฐานการจ้างงานทำให้สัมพันธภาพของนายจ้างลูกจ้างของสถานประกอบการยุ่งยากมากขึ้นเพราะไม่ชัดเจนว่าใครคือนายจ้าง เกิดเครือข่ายโยงใยการจ้างงานไปทั่วทำให้การเรียกร้องสิทธิประโยชน์ทำได้ยากขึ้น 6) แรงงานนอกระบบมีความสัมพันธ์กับ

เศรษฐกิจทั้งนอกและในระบบอย่างมากเพราะงานหลายอย่างในระบบก็ใช้วิธีเหมาช่วงไปให้ธุรกิจ ในเศรษฐกิจนอกระบบส่งผลให้แรงงานนอกระบบขาดสถานะทางกฎหมาย มีการจ้างงานที่ไม่มั่นคงมีวิธีการจ้างงานที่แตกต่างไปจากแบบแผนทั่วไป มีรายได้จำกัด/ไม่สม่ำเสมอมีความเสี่ยงสูง รวมทั้งขาดสิทธิของแรงงานไป เช่น สิทธิในการรวมตัว การเจรจาต่อรองการได้รับสิทธิประโยชน์ตามกฎหมายแรงงาน (เช่น วันหยุด ชั่วโมงการทำงาน สวัสดิการฯลฯ) อาจถูกเอารัดเอาเปรียบ และเลือกปฏิบัติจากนายจ้าง เป็นต้น (สำนักงานแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) และสำนักงานประกันสังคม, 2546)

ตารางที่ 1.1 จำนวนผู้มีงานทำที่อยู่ในแรงงานในระบบและนอกระบบภาพรวมทั้งประเทศ เปรียบเทียบกับภาคเหนือ จำแนกตามสถานภาพการทำงานและเพศ พ.ศ. 2554

สถานภาพการทำงาน	ทั่วประเทศ			ภาคเหนือ		
	รวม	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง
ยอดรวม						
นายจ้าง	901,166	685,552	215,614	141,985	111,411	30,574
ลูกจ้างรัฐบาล	3,709,458	1,917,267	1,792,191	739,124	390,202	348,922
ลูกจ้างเอกชน	12,866,699	7,146,028	5,720,671	1,936,770	1,086,345	850,425
ทำงานส่วนตัว	12,512,901	7,913,926	4,598,975	2,476,945	1,648,254	828,691
ช่วยธุรกิจครัวเรือน	9,261,427	3,438,424	5,823,003	1,995,325	692,221	1,303,104
การรวมกลุ่ม	65,586	47,394	18,192	2,179	510	1,669
รวมทั้งหมด	39,317,236	21,148,590	18,168,646	7,292,327	3,928,943	3,363,384
แรงงานในระบบ						
นายจ้าง	99,061	76,353	22,708	13,429	9,304	4,125
ลูกจ้างรัฐบาล	3,465,623	1,810,951	1,654,672	675,059	358,644	316,415
ลูกจ้างเอกชน	10,902,800	5,891,943	5,010,857	1,291,206	697,774	593,432
ทำงานส่วนตัว	166,769	98,205	68,564	28,410	16,783	11,627
ช่วยธุรกิจครัวเรือน	92,525	35,148	57,377	15,433	5,209	10,224
การรวมกลุ่ม	3,618	3,062	556	143	-	143
รวมแรงงานในระบบ	14,730,395	7,915,662	6,814,733	2,023,679	1,087,715	935,964

ตารางที่ 1.1 (ต่อ)

สถานภาพการทำงาน	ทั่วประเทศ			ภาคเหนือ		
	รวม	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง
แรงงานนอกระบบ						
นายจ้าง	802,105	609,199	192,906	128,556	102,107	26,449
ลูกจ้างรัฐบาล	243,835	106,316	137,519	64,065	31,558	32,507
ลูกจ้างเอกชน	1,963,899	1,254,085	709,814	645,564	388,571	256,993
ทำงานส่วนตัว	12,346,132	7,815,721	4,530,411	2,448,535	1,631,471	817,064
ช่วยธุรกิจครัวเรือน	9,168,902	3,403,276	5,765,626	1,979,892	687,012	1,292,880
การรวมกลุ่ม	61,968	44,332	17,636	2,036	510	1,526
รวมแรงงานนอกระบบ	24,586,840	13,232,928	11,353,912	5,268,648	2,841,228	2,427,420

ที่มา : สำนักงานสถิติจังหวัดเชียงใหม่ (2554)

จากตารางที่ 1.1 จะเห็นว่าจำนวนผู้มีงานทำของภาคเหนือร้อยละ 18.55 เมื่อเทียบกับทั่วประเทศในจำนวนดังกล่าวเป็นแรงงานในระบบร้อยละ 27.75 และเป็นแรงงานนอกระบบถึงร้อยละ 72.25 จากข้อมูลดังกล่าว พบว่าภาคเหนือมีแรงงานนอกระบบจำนวนทั้งสิ้น 5,268,648 คน หากจะจำแนกตามรายอาชีพแล้ว ในจำนวนนี้เป็นผู้ที่มีอาชีพในกลุ่มทำงานส่วนตัวมากที่สุดร้อยละ 46.47 รองลงมาคือ กลุ่มที่ทำงานส่วนตัวร้อยละ 46.47 ลูกจ้างเอกชนร้อยละ 12.25 นายจ้างร้อยละ 2.44 ลูกจ้างรัฐบาลร้อยละ 1.22 และประกอบอาชีพในรูปแบบการรวมกลุ่มร้อยละ 0.04 ตามลำดับ ซึ่งจากสถิติในรอบหลายปีที่ผ่านมาพบว่าจำนวนแรงงานนอกระบบมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

ตารางที่ 1.2 จำนวนแรงงานนอกระบบในจังหวัดเชียงใหม่ จำแนกตามอาชีพและเพศ ปี พ.ศ.2554

อาชีพ	แรงงานนอกระบบ		
	ชาย	หญิง	รวม
ผู้บัญญัติกฎหมาย ข้าราชการระดับอาวุโสและผู้จัดการ	3,773	1,292	5,064
ผู้ประกอบการวิชาชีพด้านต่างๆ	4,844	2,598	7,442
ผู้ประกอบการวิชาชีพด้านเทคนิคสาขาต่าง ๆ และอาชีพที่เกี่ยวข้อง	1,065	345	1,411
เสมียน	1,904	318	2,222
พนักงานบริการ พนักงานขายในร้านค้า และตลาด	56,538	78,574	135,112
ผู้ปฏิบัติงานที่มีฝีมือในด้านการเกษตรและประมง	118,971	88,865	207,836
ผู้ปฏิบัติงานด้านความสามารถทางฝีมือและธุรกิจการค้าที่เกี่ยวข้อง	50,886	32,358	83,244
ผู้ปฏิบัติการโรงงานและเครื่องจักรและผู้ปฏิบัติงานด้านการประกอบ	9,016	2,555	11,571
อาชีพพื้นฐานต่าง ๆ ในการขายและให้บริการ	36,846	34,154	71,001
รวม	283,844	241,059	524,903

ที่มา : สำนักงานสถิติจังหวัดเชียงใหม่ (2555)

จากตารางที่ 1.2 พบว่า จังหวัดเชียงใหม่มีจำนวนแรงงานนอกระบบทั้งหมดจำนวน 524,903 คน หากจำแนกตามอาชีพจะสามารถจำแนกได้ โดยแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพในกลุ่มผู้ปฏิบัติงานที่มีฝีมือในด้านการเกษตรและประมงร้อยละ 39.60 รองลงมาคือกลุ่มอาชีพพนักงานบริการ พนักงานขายในร้านค้า และตลาดร้อยละ 25.74 ผู้ปฏิบัติงานด้านความสามารถทางฝีมือและธุรกิจการค้าที่เกี่ยวข้องร้อยละ 15.86 อาชีพพื้นฐานต่าง ๆ ในการขายและให้บริการร้อยละ 13.53 ผู้ปฏิบัติการโรงงานและเครื่องจักร และผู้ปฏิบัติงานด้านการประกอบร้อยละ 2.20 ผู้ประกอบวิชาชีพด้านต่าง ๆ ร้อยละ 1.42 ผู้บัญญัติกฎหมาย ข้าราชการระดับอาวุโส และผู้จัดการร้อยละ 0.96 เสมียนร้อยละ 0.42 และผู้ประกอบการวิชาชีพด้านเทคนิคสาขาต่าง ๆ และอาชีพที่เกี่ยวข้องร้อยละ 0.27

จากสถิติแรงงานนอกระบบที่เกิดขึ้นอาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจในปัจจุบันต้องมีการพึ่งพากลุ่มแรงงานนอกระบบมากขึ้น แรงงานนอกระบบจึงเป็นกลุ่มคนที่มีความสำคัญ การพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการดูแลคุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบ จะสามารถทำให้การขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจเป็นไปอย่างราบรื่น ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาคุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้ทราบถึงสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมในภาพรวม และการวางแผนจัดการปัญหาและอุปสรรคต่างๆของแรงงานนอกระบบในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งผลการวิเคราะห์จะสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนบริหารจัดการปัญหาต่างๆที่อาจเกิดขึ้น รวมถึงการวางนโยบายที่เหมาะสมและเชื่อมโยงกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงได้ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการศึกษาที่ได้จะทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตแรงงานสามารถประเมินสถานการณ์ เพื่อกำหนดนโยบายที่มีประสิทธิภาพ อันจะนำไปสู่การวางแผนการพัฒนาหรือส่งเสริมคุณภาพชีวิตด้านการเงิน สวัสดิการและด้านอื่นๆของแรงงานนอกระบบให้ดียิ่งขึ้นได้

1.4 สมมติฐานของการศึกษา

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต พบว่า การที่แรงงานนอกระบบจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ องค์ประกอบด้านสังคม องค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อม องค์ประกอบด้านสุขภาพ และองค์ประกอบด้านจิตใจและทัศนคติ ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ (Economic Factor) แรงงานนอกระบบจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้จะต้องมีรายได้มากกว่ารายจ่าย การไม่มีหนี้สิน การมีเงินออมมากพอสำหรับอนาคตและใช้เินยามฉุกเฉิน และการครอบครองที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินที่เป็นของตนเอง

2. องค์ประกอบด้านสังคม (Social Factor) แรงงานนอกระบบควรมีการเข้าร่วมกิจกรรมทำกับสังคม การมีคนคอยให้คำปรึกษา สามารถให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่นที่ต้องการความช่วยเหลือ หรือกำลังเดือดร้อนได้ มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อครอบครัว ทั้งครอบครัว ชุมชน และเพื่อนทำงาน สามารถรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและทำงานเป็นทีมได้

3. องค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Factor) ได้แก่ การมีความปลอดภัยของชีวิตและความเป็นอยู่ทั้งในที่อยู่อาศัยและที่ทำงาน มีมาตรการป้องกันความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นในขณะที่ทำงาน การเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกและสาธารณูปโภคต่างๆ การเข้าถึงสวัสดิการการรักษาพยาบาลที่รัฐและนายจ้างจัดให้ และสามารถติดตามรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับสถานการณ์ต่างๆ ได้สะดวก

4. องค์ประกอบด้านสุขภาพ (Health Factor) คือ การมีสิทธิการรักษาพยาบาลที่ครอบคลุมโรคที่เป็นอยู่หรือความเสี่ยงที่กำลังเผชิญอยู่ มีดัชนีมวลกายและรูปร่างอยู่ในเกณฑ์ปกติ มีการตรวจสุขภาพ และออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ มีการบริโภคอาหารตามหลักโภชนาการ สามารถการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับสุขภาพได้สะดวก และไม่ติดบุหรี่หรือสิ่งมีนเมา

5. องค์ประกอบด้านจิตใจและทัศนคติ (Psychological Factor) แรงงานนอกระบบจะต้องมีความพอใจในการดำเนินชีวิต การทำงาน มองโลกในแง่บวก คือ มีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม ความภูมิใจในตนเอง ความเอื้ออาทรต่อผู้อื่น คือ ใจกว้าง แบ่งปันและช่วยเหลือผู้อื่น จึงจะถือว่ามีคุณภาพชีวิตที่ดี

1.5 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษานี้จำกัดขอบเขตการศึกษาโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแรงงานนอกระบบที่อาศัยและทำงานอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ช่วงเดือนกรกฎาคม – กันยายน 2555

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

คุณภาพชีวิต หมายถึง การรับรู้ด้านการดำรงชีวิตของแรงงานนอกระบบภายใต้บริบทของวัฒนธรรม สังคม และสภาพแวดล้อมที่อาศัยอยู่ ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม

เศรษฐกิจนอกระบบ หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจทุกประเภทที่ไม่ได้รับการคุ้มครองหรือควบคุมโดยกฎหมายหรือธรรมเนียมปฏิบัติ หรือไม่ได้รับการคุ้มครองอย่างพอเพียง หรือเป็นกิจกรรมที่มีกฎหมายรองรับแต่ในทางปฏิบัติไม่สามารถบังคับใช้ได้ เพราะกฎหมายและระเบียบไม่เหมาะสม สร้างภาระให้ผู้เกี่ยวข้อง หรือค่าใช้จ่ายสูง (องค์การแรงงานระหว่างประเทศ, 2550)

แรงงานนอกระบบ หมายถึง แรงงานที่มีอายุ 15-60 ปี ประกอบอาชีพอิสระใดๆ ที่มีลักษณะงาน นายจ้าง และรายได้ไม่แน่นอน ไม่มีกฎหมายคุ้มครองตายตัวในการจ้างงาน ไม่ได้รับสิทธิคุ้มครองจากรัฐในโครงการประกันสังคม ได้แก่ กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพอิสระ พ่อค้าแม่ค้า มอเตอร์ไซด์รับจ้าง รับจ้างทั่วไป อาชีพในภาคเกษตรกรรมต่างๆ ฯลฯ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved